

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.6.47](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.47)

УДК 658.155:005.52

*О. А. Волошина,
старший викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
ORCID: 0000-0002-2462-4040*

*І. А. Кордзаія,
академічний доктор адміністративного бізнесу, асистент професора,
Батумський державний університет ім. Ш. Руставелі
ORCID: 0000-0003-0614-1069*

*С. М. Даценко,
начальник відділу аналітики «Inter Edinstvo Holding»
ORCID: 0000-0003-2753-4910*

*А. М. Ульченко,
студентка Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
ORCID: 0000-0001-9173-3186*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРІВ ЇХ ФОРМУВАННЯ

*О. А. Voloshyna
Senior lecturer, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

*І. А. Kordzaia
Academic Doctor of Administrative Business, Assistant Professor
Batumi Shota Rustaveli State University*

*С. М. Datsenko
Head of Analytical Department «Inter Edinstvo Holding»*

*А. М. Ulchenko
student of Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk*

METHODICAL APPROACHES TO ANALYSIS OF ENTERPRISES INCOME AND FACTORS OF THEIR FORMATION

Однією з найголовніших складових економічної стратегії підприємства є стратегія максимізації дохідності. Формування оптимального доходу підприємств у розмірах, необхідних для покриття його поточних витрат, сплати податків і отримання прибутку, що дає змогу забезпечити розширене відтворення, є необхідною умовою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема джерел формування та використання доходів підприємства.

В статті досліджено проблемні питання визнання та формування доходів господарської діяльності підприємства. З'ясовано основні фактори, що впливають на формування доходів, а також запропоновано концептуальні підходи до формування методики аналізу доходів господарської діяльності підприємства. Обґрунтовано класифікацію та складові доходів підприємства.

Аналіз доходів – це частина економічної стратегії підприємства, яка спрямована на створення економічних умов, що забезпечують відшкодування постійних витрат підприємства, покриття змінних витрат, які залежать від обсягу реалізації продукції, повної і своєчасної оплати всіх видів податків, обов'язкових платежів та забезпечення отримання прибутку. У статті досліджено методичні підходи до аналізу доходів підприємства, проведено порівняльну оцінку доходів на прикладі порівняння доходів від реалізації природного газу та сирової нафти АТ «Укргазвидобування» та нафтогазовидобувної галузі в цілому. Оскільки діяльність даного підприємства значною мірою впливає на нафтогазовидобувну галузь, збільшення видобутку природного газу та підвищення доходу від його реалізації по галузі в цілому безпосередньо пов'язано з нарощенням обсягу видобутку природного газу АТ "Укргазвидобування". Основними факторами, які впливають на формування доходів підприємства, є: обсяг виробництва і реалізації продукції, рівень товарності окремих видів продукції, структура реалізованої продукції, ціна реалізації, витрати на виробництво продукції, її реалізацію, зберігання та ін. Отже, дохід підприємства є одним із найголовніших показників, які відображають його фінансовий стан, мету підприємницької діяльності.

One of the main components of the company's economic strategy is the strategy of maximizing profitability. Formation of optimal enterprise income in the amounts necessary to cover its current expenses, tax payments and profit making available for enhanced reproduction is a prerequisite for the functioning of any business entity. In connection with this, the problem of sources of formation and use of enterprise revenues becomes of particular importance.

In the article the problem issues of recognition and formation of incomes of economic activity of the enterprise are investigated. The main factors influencing the formation of incomes are found out, as well as conceptual approaches to the formation of a method of analysis of income of an enterprise's economic activity are proposed. The classification and components of the company's income are substantiated.

Income analysis is part of the company's economic strategy, which aims at creating economic conditions that provide for the compensation of constant costs of the enterprise, coverage of variable costs, which depend on the volume of sales of products, full and timely payment of all types of taxes, compulsory payments and ensuring profit. In the article the methodical approaches to the analysis of the company's income are investigated, a comparative estimation of revenues is made on the example of comparison of revenues from sales of natural gas and crude oil JSC Ukrgezvydobuvannya and oil and gas industry as a whole. As the activity of this enterprise has a significant influence on the oil and gas industry, the increase of natural gas production and increase of the income from its sales in the industry as a whole is directly related to the increase in natural gas production of Ukrgezvydobuvannya JSC. The main factors that influence the formation of incomes of an enterprise are: the volume of production and sales of products, the level of merchantability of certain types of products, the structure of sales, sales price, production costs, its implementation, storage, etc.

Consequently, the company's income is one of the main indicators that reflects its financial status, the purpose of entrepreneurial activity.

Ключові слова: дохід; аналіз доходів; джерела надходження доходів; методи аналізу доходів; стратегія аналізу доходу.

Key words: income; income analysis; source of income; income analysis methods; income analysis strategy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України, ефективна господарська діяльність підприємств неможлива без раціонального і економічно обґрунтованого підходу до визначення стратегії збільшення доходів підприємства, аналізу і оцінки отриманих результатів. За умов жорсткої

конкуренції та постійних змін підприємству необхідно мати достатньо грошових коштів для того, щоб відповідати умовам ринку та покращувати свою діяльність. Для цього воно має розуміти, за рахунок яких складових формуються доходи, а також проводити аналіз доходів за допомогою різних методичних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В ході проведеного дослідження не було представлено інформації щодо універсальних методичних підходів до аналізу доходів для підприємств усіх галузей. Тому проблема визначення методики аналізу доходів є актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних методичних підходів до аналізу доходів підприємства та факторів їх формування. Завданнями статті є: представити універсальні методики аналізу доходів для підприємства будь-якої галузі та використати один із даних підходів на прикладі, описати фактори впливу на формування доходів підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною метою діяльності суб'єктів господарювання є отримання максимального прибутку, що безпосередньо залежить від рівня їх доходів. Доходи набувають особливо важливого значення для підприємств незалежно від форми власності, сфери діяльності та інших факторів. Тому аналіз доходів підприємства та факторів їх формування має велике значення в оцінці ефективної діяльності суб'єкта господарювання.

У результаті діяльності, підприємство відшкодовує витрачені ресурси у процесі виготовлення продукції, виконанні робіт, наданні послуг у вигляді отриманого доходу. Отже, дохід – є надходженням економічних вигод, які виникають в результаті діяльності підприємства у вигляді виручки від реалізації продукції (товарів, послуг), гонорарів, відсотків, дивідендів тощо.

Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Оскільки доходи виникають у результаті діяльності підприємства, то їх класифікацію проводять у відповідності з видом діяльності, у результаті якої вони виникли.

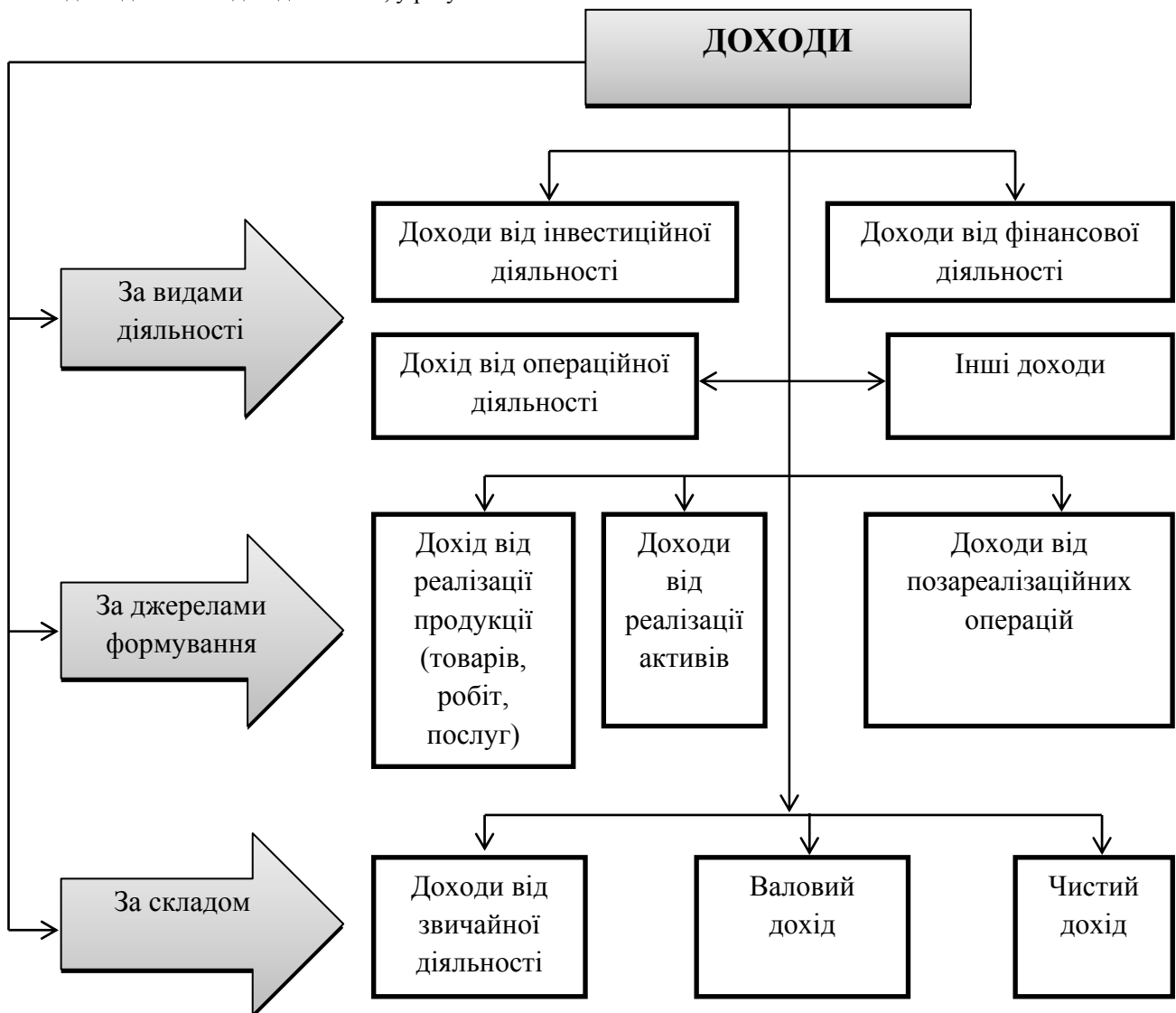

Рис. 1. Класифікація та складові доходів підприємства

Аналіз доходів – це частина економічної стратегії підприємства, яка спрямована на створення економічних умов, що забезпечують відшкодування постійних витрат підприємства, покриття змінних витрат, які залежать від обсягу реалізації продукції, повної і своєчасної оплати всіх видів податків, обов'язкових платежів та забезпечення отримання прибутку.

Стратегія аналізу доходу передбачає:

- створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень;
- проведення аналізу обсягу та складу оптимальних доходів, чинників, які визначають їх розмір та рівень, ступеня достатності отримання доходів для забезпечення самофінансування розвитку підприємства;
- формування політики отримання доходів та вибір інструментів та важелів їх реалізації;
- розробку прогнозу можливих варіантів отримання доходів за видами діяльності та їх експертизу щодо можливості реалізації;
- формування оптимального варіанта плану доходів підприємства.

Метою аналізу доходів є оцінка кінцевих результатів діяльності підприємства, вивчення основних причин, їх зміни у динаміці і порівняння з аналогічними підприємствами в регіоні, з показниками підприємств-конкурентів.

Завданнями аналізу доходів підприємства є:

- оцінка виконання плану, динаміки та структури доходів підприємства;
- оцінка впливу факторів на доходи підприємства;
- пошук резервів збільшення доходів;
- обґрунтування та розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Методика аналізу доходів здійснюється як за доходами в цілому по підприємству, так і за їх джерелами надходження.

Одними з методичних підходів до аналізу доходів підприємства є:

1. Горизонтальний аналіз доходів – порівняння показників звітного періоду з показниками минулих періодів.
2. Вертикальний (структурний) аналіз доходів – структурний аналіз доходів підприємства за джерелами їх надходження.
3. Порівняльний аналіз доходів: порівняльний аналіз показників підприємства та галузі в цілому, порівняльний аналіз показників підприємства з його конкурентами, порівняльний аналіз звітних та планових показників.
4. Факторний аналіз доходів – статистичний метод аналізу впливу окремих факторів (чинників) на результативний показник. За допомогою нього можна розрахувати суму впливу даних факторів, на основі яких визначити невикористані можливості щодо збільшення доходу підприємства. Для проведення факторного аналізу доходів потрібно підготувати необхідну інформацію та розрахувати показники, які впливають на дохід.

Розглянемо порівняльний аналіз доходів на прикладі порівняння доходів від реалізації природного газу та сирої нафти АТ “Укргазвидобування” та нафтогазовидобувної галузі в цілому. Для можливості оцінки прибутковості підприємств нафтогазовидобувної галузі порівняємо також значення показника чистий прибуток за даними об’єктами спостереження (табл. 1).

З доходами будь-якого підприємства пов'язане вирішення важливих соціальних, економічних, політичних, етичних проблем суспільства як на мікро так і на макрорівні. Зокрема доходи від реалізації продукції (робіт, послуг) виступають основним джерелом прибутку, який повинен забезпечити розвиток підприємства, перебороти наслідки економічних ризиків.

Таблиця 1.

Аналіз показників доходу від реалізації природного газу й сирої нафти та чистого прибутку АТ “Укргазвидобування” та нафтогазовидобувної галузі в цілому за 2015-2017 роки, млн. грн.

Показник	Об'єкт порівняння	Роки		
		2015	2016	2017
1. Дохід від реалізації сирої нафти та природного газу, млн. грн.	АТ "Укргазвидобування"	16368,8	49025,2	67350,7
	Всього по нафтогазовидобувнійгалузі	53134,5	82968,2	107755,7
2. Чистий прибуток, млн. грн.	АТ "Укргазвидобування"	153	11919,6	30472,5
	Всього по нафтогазовидобувнійгалузі	-1950,3	12428,8	43150,2

Джерело: Складено за [4,5,6]

Аналізуючи наведені дані в табл. 1, спостерігається збільшення доходу від реалізації сирої нафти та природного газу як по даному підприємству, так і по нафтогазовій галузі в цілому. В 2015 році спостерігається збиток по підприємствах нафтової галузі, а АТ “Укргазвидобування” мало чистий прибуток у розмірі 153 млн. грн. В 2016 та 2017 роках чистий прибуток по галузі в цілому був вищим за чистий прибуток даного

підприємства. Також за допомогою даних значень можна розрахувати частку доходу від реалізації сирової нафти та природного газу АТ "Укргазвидобування" від доходу нафтогазовидобувної галузі в цілому.

Таблиця 2.
Питома вага доходу від реалізації сирової нафти та природного газу АТ "Укргазвидобування" від доходу нафтогазовидобувної галузі в цілому за 2015-2017 роки, %

Показник	Об'єкт порівняння	Роки		
		2015	2016	2017
Питома вага доходу від реалізації сирової нафти та природного газу, %	АТ "Укргазвидобування"	30,8	59,1	62,5
	Всього по нафтогазовидобувній галузі	100	100	100

Джерело: Складено за [4,5,6]

Отже, за даними табл. 2 спостерігається тенденція до зростання частки доходу від реалізації сирової нафти та природного газу АТ "Укргазвидобування" відносно виручки від їх реалізації на нафтогазовидобувній галузі в цілому. Так, у 2016 році питома вага доходу від реалізації сирової нафти та природного газу АТ "Укргазвидобування" зросла на 28,3%, порівняно з 2015 роком, а в 2017 році на 31,7% та 3,4%, порівняно з 2015 та 2016 роками відповідно. Дані значення свідчать про збільшення частки ринку даного підприємства в нафтогазовидобувній галузі.

Такі зміни у підвищенні виручки від реалізації продукції та чистого прибутку Акціонерного Товариства "Укргазвидобування" пов'язані з впровадженням "Стратегії 20/20", яка передбачає підвищення видобутку природного газу до 20 млрд м³ у 2020 році, підвищення економічної активності активів компанії, реформування внутрішніх функцій, боротьбу з корупцією та дерегуляцію. Оскільки діяльність даного підприємства значною мірою впливає на нафтогазовидобувну галузь, збільшення видобутку природного газу та підвищення доходу від його реалізації по галузі в цілому безпосередньо пов'язано з нарощенням обсягу видобутку природного газу АТ "Укргазвидобування".

Висновки з проведеного дослідження.

Основними факторами, які впливають на формування доходів підприємства, є:

- 1) Обсяг виробництва і реалізації продукції, на що впливають асортимент продукції, ритмічність випуску та ін.;
- 2) Рівень товарності окремих видів продукції – відношення кількості реалізованої продукції до кількості виробленої, виражене у відсотках;
- 3) Структура реалізованої продукції, за якою продукція з найбільшою часткою реалізації у загальній структурі дає найбільший дохід для підприємства;
- 4) Ціна реалізації, на яку впливає якість продукції, рівень інфляції, рівень оподаткування, канали реалізації, ринки збуту;
- 5) Витрати на виробництво продукції, її реалізацію, зберігання та ін.

Таким чином, сучасні умови господарювання в Україні вимагають розробки ефективної стратегії формування доходів підприємства, яка забезпечить не лише покриття витрат, але й отримання прибутку, достатнього для інвестування саморозвитку підприємства.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку ринкової економіки головним є забезпечення управління доходом від реалізації продукції через розрахункові відносини з покупцями і підприємства в цілому, гнучкою інформаційною базою у вигляді проаналізованих аналітичних даних для прийняття ефективних і своєчасних управлінських рішень, пов'язаних з: плануванням маркетингової діяльності; раціональною організацією з реалізації продукції; системою управління суб'єкта господарювання, яка повинна бути побудована таким чином, щоб сприяти прийняттю обґрунтованих управлінських рішень; контролем за здійсненням діяльності підприємства з реалізації продукції покупцям; мотивацією працівників, зайнятих реалізацією продукції до ефективного виконання своїх функцій.

Список літератури.

1. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2019).
2. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с.
3. Діденко Л. В. Методичні підходи до аналізу доходів і витрат банку / Л. В. Діденко, М. О. Юзвина // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, 2012. № 2. С. 100-108.

4. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2016 році (уточнені дані) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2019).
5. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2017 році (остаточні дані) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 16.05.2019).
6. АТ "Укргазвидобування" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 13.05.2019).

References.

1. Provisions Accounting Standard 1 "General Requirements for Financial Statements": Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated February 7, 2013, 73, available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 10 May 2019).
2. Yehorova, O. V. Dorohan'-Pysarenko, L. O. Tiutiunnyk, Yu. M. (2018), *Ekonomichnyj analiz* [Economic analysis], RVVD PDAA, Poltava, Ukraine, P. 290.
3. Didenko, L. V. (2012), "Methodological approaches to the analysis of income and expenses of the bank», *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoї sluzhby Ukrainy*, 2, pp. 100-108.
4. Amount of realized realized industrial output by type of activity in 2016 (revised data), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 15 May 2019).
5. Amount of realized realized industrial output by type of activity in 2017 (revised data), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 16 May 2019).
6. JSC "Ukrgazvydobuvannya", available at: <https://smida.gov.ua> (Accessed 13 May 2019).

Стаття надійшла до редакції 11.06.2019 р.